

големи български градове, както и Карлово, Калофер, Панагюрище, Клисурса, Берковица, Котел, Тулча, Болград, Щип, Прилеп, Велес, Пирот, Одрин и др., влизащи в пределите на етническата ни територия. В резултат на тази масова експанзия в годините преди и след Освобождението през различните чешки учебни заведения в Прага, Табор, Писек, Пълзен, Пардубице, Храдец Кралове и другаде преминават стотици българи³.

На второ място е важен отговорът на въпроса: кои и какви са представителите на българската емигрантска общност в чешките земи? При всички положения става дума за една представителна част от тогавашната българска интелигенция. Тук съществен е не толкова фактът, че мнозина от чешките възпитаници впоследствие израстват като видни политически и държавни мъже (В. Радославов, К. Стоилов, Ст. Данев, Кр. Мирски, Ив. Салабашев и пр.) или като научни и културни дейци (В. Д. Стоянов, Теодоси Икономов, Ат. Илиев, В. Атанасов, Ил. Георгов, Г. Менов и т.н.), колкото това, че те пренасят на българска почва една система от ценности, която много бързо извежда формиращата се новобългарска култура на качествено ново равнище и заедно с възстановената и развивана държавност осигурява нашето място в европейската цивилизация. В случая тъкмо контактът с чешката действителност подпомага инфилтрацията на общочовешки значимото, открива нови хоризонти и предопределя до голяма степен по-нататъшния жизнен път на представителите на тази общност след завръщането-им в българските земи. Има обаче още нещо. Българите - чешки възпитаници, както всичките ни възрожденски интелигенти, са рожби на повратен момент в етническото самоутвърждаване на българина. Корените на това явление трябва да се търсят не само в обстоятелството, че възрожденските процеси са едно постепенно откриване на човека и човешкото, но и защото формиращата се възрожденска личност има за своя родилна среда крепнещата нация, националният език и култура, националното самосъзнание. И неслучайно тази възрожденска личност търси поле за изява на способностите си едновременно в трите основни области на възрожденския живот - в политическата борба, в книжовното творчество и в народоучните изследвания⁴. Затова и неслучайно нашите ученици и студенти в Чехия са едновременно и политици, и просветители, и фолклористи.

Това триединство е много ясно видимо в проявите на общностен живот на емигрантската ни общност в тамошните земи. Още в началото на 60-те г. на миналия век неколцина български студенти (В. Д. Стоянов, П. Стефанов, вероятно и Ив. Симеонов), заедно със свои чешки колеги (Йозеф Севера, Йозеф Носек-Височки, Ервин Шпиндлер), полагат основите на тайното дружество "Побратим", чиято задача е да подпомогне стремежа на българите към свобода и просвета. За целта членовете му се обричат на науката (в резултат излизат няколко фолклористични публикации) и политиката (чрез политически анализи и занятия за боравене с оръжие), като не загърбват и просветителската работа (основно за запознаване на чешкото общество с българската проблематика). През седемдесетте години, по инициатива на Ив. Драсов, започват да се създават революционни комитети на българите в